

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

Сучасний стан розвитку науки і освіти, екологічний стан у країні і всьому світі ставлять нові вимоги до освіти, освітнього процесу. Вони мають забезпечити формування у підростаючого покоління цілісної свідомості, життєствердного образу світу і його основи – екологічного образу природи, природничо-наукової компетентності, які б обумовлювали екологічну вихованість, цілісне сприйняття природи, світу, обмежували вседозволеність щодо природи, формування в здобувачів освіти переконання, що людина має жити за принципом соціоприродної справедливості, згідно з яким кожна жива система має право на безпечне і таке, що задовольняє її необхідні потреби, довкілля. [3]

Для цього викладачі природничих наук повинні володіти методичною системою навчання здобувачів освіти інтегрованого природознавства, формування у них цілісності знань про природу, природничо-наукової картини світу, «образу природи», природничо-наукової компетентності. Це водночас необхідна умова переорієнтації природничої освіти на цілі сталого розвитку суспільства, на компетентісну модель природничої освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Формування компетентностей – це складний, цілеспрямований процес. Його доцільно розпочати з визначення компетентностей, які можуть бути сформовані на уроках предмета «Природознавство» при вивченні біолого-екологічного модуля, а також установа співвідношення між ключовими і предметними компетентностями, які реалізуються в курсі біології. Наприклад, формування предметної компетентності щодо оволодіння прийомами роботи з текстами, табличними даними, схемами біологічного змісту, зображеннями біологічних об'єктів, використання комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій для проведення обчислень, графічного аналізу, пошуку та представлення біологічної та екологічної інформації, створення інформаційних продуктів, спрямованих на поширення, донесення та роз'яснення актуальних наукових питань біології, проблем збереження здоров'я, якості довкілля та збалансованого розвитку людства забезпечує формування ключової інформаційно-цифрової компетентності [6, с. 87].

Наступним кроком є аналіз навчальної програми з метою визначення предметних компетентностей, які можуть бути сформовані при вивченні певної теми, і системи пізнавальних дій здобувачів освіти, які забезпечують їх формування. Тому нам, викладачам, необхідно визначити конкретні знання, уміння і здатності, що складають компетентності і якими повинні оволодіти

здобувачі освіти упродовж вивчення теми; відібрати зміст, методи і засоби навчання, які забезпечать формування визначеної компетентності.

Викладання біологічного компонента природознавства реалізує наступні наукові підходи: системний, використання якого забезпечує пізнання живої природи як цілісного реального оточення людини, середовища її життя, з яким вона пов'язана обміном речовин, енергією, інформацією; особистісно-орієнтований, який забезпечує розвиток і саморозвиток здобувача освіти, виходячи з його індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання і предметної діяльності; еколого-еволюційний, за яким вивчення живих систем відбувається посистемно, відповідно до історичного розвитку органічного світу.

Застосовано також комплекс засобів інтеграції, які сприяють формуванню цілісних знань здобувачів освіти про живу природу, зокрема: наявність у змісті навчального матеріалу елементів знань про загальні закономірності природи, які постають головним стрижнем під час формування цілісності змісту біологічних знань; використання загальноприродничих понять (система, структура, модель, енергія, довкілля) як «випереджальних організаторів» знань, за допомогою яких даються узагальнені попередні уявлення про навчальний предмет, його цілісність. «Випереджальні організатори» знань, з одного боку, виконують функцію попереднього впорядкування знань, з іншого – встановлення сутнісних зв'язків між елементами системи біологічних знань.

Згідно з концепцією інтеграції змісту природничо-наукової освіти, об'єднання елементів біологічних знань у цілісність та їх введення до загальної системи знань про природу відбувається за допомогою закономірних зв'язків на підґрунті загальних закономірностей природи. Зазначені закономірності є «випереджальними організаторами» знань для всіх природничих дисциплін, у тому числі й біології.

Цілісність кожного рівня організації життя пропонуємо розкривати в такій послідовності висвітлення структурних елементів:

✓ розгляд об'єкта пізнання як системи (відмежованої множини взаємозв'язаних елементів). При цьому живі системи розглядаються як цілісні (простежується взаємозв'язок між складовими елементами), динамічні (ті, які можуть змінюватися з часом), відкриті (постійно взаємопов'язані з навколишнім середовищем обміном речовиною, енергією, інформацією), саморегульовані (самостійно регулюють усі життєві процеси на рівні організму);

✓ вивчення складу, структури та організації елементів і частин системи, виявлення взаємодії між ними (внутрішні взаємозв'язки в системі, що формують її як функціональну цілісність);

✓ виявлення зовнішніх зв'язків системи, виділення серед них головних.

Викладач робить акцент на виділенні основного у змісті навчального матеріалу (основні знання), пов'язує його з вивченим раніше; переконує здобувачів освіти у тому, що всі процеси в живій природі закономірні, узгоджені в природі й існують у межах єдиної біосфери; всі процеси, що забезпечують існування живих систем, підлягають єдиним законам і закономірностям природи.

Виділення основних знань з вивченого на уроці має здійснюватися не шляхом механічного відкидання частини інформації, а шляхом згортання навчального матеріалу, ущільнення його змісту до кількох основних понять. Такі дії розглядаємо як кодування чи моделювання навчального матеріалу. Скорочений запис у вигляді кількох понять, як своєрідний код, є опорою при відтворенні засвоєних знань, елементом цілого ланцюга зв'язків.

Формування понять за розробленою методикою являє собою поетапну послідовність, яка забезпечує наступність їхнього розвитку.

Перший етап передбачає формування теоретичних понять через чуттєво-образне сприйняття об'єктів пізнання, спостереження і проведення дослідів. Дані дослідів аналізуються: виділяються загальні істотні ознаки, відкидаються несуттєві. Цей процес, зазвичай, завершується словесним визначенням поняття, що синтезує в собі його істотні ознаки. Він складає зміст першого етапу формування теоретичного поняття. Сутність його полягає у русі від чуттєво-конкретного сприйняття до абстрактного мислення.

Другий етап у формуванні теоретичного поняття – це рух від абстрактного до конкретного. Відбувається конкретизація поняття. При цьому розширюється зміст поняття, уточнюється його обсяг.

Третій етап – завершується формування понять розкриттям зв'язків і відношень з іншими поняттями, які вже знайомі здобувачам освіти [2, с 168].

Дотримуючись зазначеної послідовності при формуванні теоретичних понять як необхідної компоненти засвоєння біологічних знань в аспекті цілісності, здобувачі освіти оволодівають основними біологічними термінами, встановлюють зв'язки і відношення між поняттями різного рівня складності.

Зорові образи допомагають здобувачам освіти на всіх етапах розумової діяльності. Причому ефективність навчання знаходиться в прямій залежності від якості репрезентації великих масивів інформації в компактні візуальні об'єкти, від умінь та навичок узагальнювати навчальний матеріал, здійснювати перехід від лінійного мислення до структурного, системного.

Візуалізація навчального матеріалу нерозривно пов'язана з його ущільненням, згущенням. Ущільнення знань – це процес реконструкції повного фрагмента знання, засвоєння якого в реконструйованому вигляді потребує менше часу, тим не менш породжуючи еквівалентні загальнонавчальні й технологічні вміння.

Процес візуалізації матеріалу, а також розкодування його завжди породжує проблемну ситуацію, вирішення якої пов'язане з аналізом, синтезом, узагальненням, розгортанням і згортанням інформації, тобто з операціями активної розумової діяльності.

СЛС – це спосіб наочного представлення інформації в структурованому, систематизованому, закодованому за допомогою знаків-сигналів (символічних, графічних, візерункових, словесних) вигляді [2, с. 170].

Складання СЛС сприяє формуванню вмінь та навичок:

- ✓ установлення причинно-наслідкових зв'язків;
- ✓ установлення асоціативних, логічних зв'язків між окремими елементами навчального матеріалу;

- ✓ унаочнення цілісної структури питання, що розглядається;
- ✓ упорядкування, організації, структуризації процесу пізнання;
- ✓ креативного вирішення проблем, візуалізації інформації;
- ✓ використання загальнонаукових методів пізнання.

Працювати зі структурно-логічними схемами і над їх складанням можна по-різному. Один з варіантів полягає в тому, щоб схема служила орієнтиром у вивченні теми: з її допомогою викладач показує зміст головних елементів, що повинні бути засвоєні, зв'язок між ними; здобувачі освіти користуються нею протягом усього вивчення теми. Вона виступає як опора для виділення головного, для встановлення зв'язків між її елементами і матеріалом споріднених предметів, для визначення їхньої ролі у формуванні картини світу. Звертаючись до СЛС неодноразово, здобувачі освіти до кінця вивчення теми засвоюють структуру, зміст знань, що в ній відображені. Цей шлях включення узагальнених природничо-наукових ідей в орієнтовану основу дій здобувачів освіти при засвоєнні ними матеріалу теми здійснюється при ведучій ролі викладача, СЛС дається учням готова.

Інший варіант — під керівництвом викладача СЛС складається здобувачами освіти самостійно. Робота організовується так: здобувачі засвоюють на уроках вихідні знання; виділяють головні поняття теми і закономірності, установлюють за допомогою викладача їхній зв'язок з узагальнюючими ідеями, розглядають практичне застосування вивчених закономірностей.

Оптимізація навчально-виховного процесу під час інтегрованого навчання здобувачів освіти ЗП(ПТ)О базується на досягненні цілісності знань про природу, їх розумінні, ущільненні змісту знань, діяльнісному підході до набуття знань, створенні природовідповідного навчального середовища.

Очікувані результати за підсумками вивчення цього курсу можна сформулювати так: здатність здобувачів освіти критично оцінювати інформацію природничо-наукового змісту; оволодіння елементами різних природничо-наукових дослідницьких методів та отримання уявлення про характер наукової діяльності; набуття вмінь використовувати природничо-наукові знання в повсякденному житті.

Література

1. Гуз К. Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу / К. Ж. Гуз. Полтава: Довкілля-К, 2004. 472 с.
2. Ільченко В. Р. Компетентнісна модель освітньої галузі як необхідна умова ефективної освіти / В. Р. Ільченко. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 163–171.
3. Проект Концепції профільного навчання в старшій школі. URL: [http://old.mon.gov.ua/ua/pr-vidd il/1312/1390288033/1402388614/](http://old.mon.gov.ua/ua/pr-vidd-il/1312/1390288033/1402388614/).
4. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія / О. І. Локшина. К.: Богданова А. М., 2009. 404 с.
5. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011

р. № 1392. *Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України*. 2012. № 4–5.

6. Формування природничо-наукової картини світу в учнів середньої школи: колективна монографія / В. Р. Ільченко, К. Ж. Гуз, В. С. Коваленко, Л. М. Рибалко та ін. Полтава: Довкілля-К, 2005. 224с.

УДК:811.161.2.111.373.21

Заваринська І.Ф.

кандидат філологічних наук, викладач іноземних мов, методист
Теребовлянського коледжу культури і мистецтва
zif30@ukr.net

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК МЕХАНІЗМ ПІЗНАННЯ СВІДОМОСТІ ЕТНОСУ В КОНТЕКСТІ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Концептуалізація мовних одиниць, дослідження їх значення та функцій у процесах пізнання та осмислення дійсності людини дає можливість розкрити мовну картину світу певного етносу.

Одним з основних об'єктів сучасної когнітивної лінгвістики є концепт. Без детального аналізу концепту «Людина», який є ключовим у будь-якій культурі, неможливий адекватний аналіз та опис культури соціуму: місце реалії у системі культурних цінностей може бути визначене лише через ту роль, яка належить до цієї реалії – «Людина». За І. Голубовською, концепт – це комплекс культурно детермінованих уявлень про предмет, певне культурно зумовлене ментальне утворення [1, с.108–110]. Увагу лінгвістів привертають перш за все на основні «базові», концепти, що найтісніше пов'язані з культурою народу і найяскравіше відбивають специфіку його колективної свідомості. Аналіз й узагальнення досліджень таких лінгвістів, як Дж. Лакоф, Ю.С. Степанов, З.Д. Попова та Й.А. Стернін, Р. Токарський, К.В. Рахіліна, Н.К. Рябцева, дали змогу сформулювати основні ідеї, що лягли в теоретичну основу поняття концепт [7; с.68].

Актуальність теми дослідження полягає насамперед у зверненні до культурно-маркованого матеріалу мови, аналіз якого допомагає поглибити розуміння ряду дискусійних проблем мовознавства, як наприклад: природа компонентів англійських та польських сталих виразів у концептуальній (семіотичній) сфері, їх роль у мотивації значення. У дослідженнях вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, зокрема Арутюнової Н.Д., Кубрякової Е.С., Стерніна І.А., Селіванової О.О., Рогозіної Р.І., Викової О.І., Гіренко Л.О. та ін., опрацьовувалися різні аспекти концептуальної та мовної моделей світу.

Мета дослідження – визначити особливість семантики англійських, польських та українських мовних одиниць шляхом аналізу семіотичного концепту і його кореляції в антропоцентричному світлі.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення завдань, пов'язаних із механізмом концептуалізації сталих виразів в англійській, польській та українській мовах. Для визначення когнітивної структури фразеологізмів ми